

اردیبهشت ۱۴۰۴

شناسنامه گزارش

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

عنوان:

استانداردهای بانکی بین‌المللی و الزامات تطابق ایران با آنها

مدیریت دیپلماسی اقتصادی و آینده‌پژوهی

تدوین کننده: دکتر فرزانه نقدی

تاریخ انتشار: اردیبهشت ۱۴۰۴

واژه‌های کلیدی: بانکداری، تأمین مالی معاملات مالی، استانداردهای کنترل و نظارت، روابط کارگزاری، تحریم‌های اولیه، تحریم‌های ثانویه، امنیت مالی سپرده‌گذار

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

فهرست مطالب

۵	خلاصه کاربردی
۵	مقدمه
۶	مفاهیم
۶	۱- قواعد و رویه‌های ناظر بر تعاملات تجاری/ بانکی و مالی
۲۰	۲- بانک‌های جمهوری اسلامی و تطابق با رویه‌ها و استانداردهای بین‌المللی
۱۳	۳- توافق و اثر لغو تحریم‌ها بر عملکرد بانک‌های ایرانی

خلاصه کاربردی

بانک و بانکداری، در گذر از تاریخ هزاران ساله، به یکی از ارکان اصلی اقتصاد در کشورها و پروژه‌های تأمین مالی و توسعه‌ای جهان تبدیل شده است. بانک‌ها بزرگ‌ترین و مطمئن‌ترین نهادهای مالی هستند که امکان برقراری تعاملات تجاری و نقل و انتقال مالی میان فعالان بازرگانی/اقتصادی در کشورهای مختلف را در بستری امن، سریع و مطمئن فراهم می‌آورند و به رونق اقتصادی کشورها و جهان کمک می‌کنند. این نهادهای اقتصادی برای تأمین منافع مشتریان خود و ارتباط صحیح و برابر با یکدیگر به فهم مشترک از تحولات و رویدادهای اقتصادی نظام بین‌الملل، که در آن به معاملات مالی می‌پردازند، زبان ارتباطی مشترک و استانداردهای کنترل و نظارت مشترک نیاز دارند. این مفاهیم و رویه‌های مشترک توسط نهادهای ناظر و موسسات بین‌المللی که از اجتماع میان دولت‌های همکار تشکیل و طی نشست‌های فنی و کاربردی بحث و پایه‌ریزی شده، منتشر و رعایت آن به فعالان این حوزه توصیه می‌شود. در این گزارش، به مهم‌ترین مفاهیم، رویه‌ها و استانداردهای بین‌المللی اشاره می‌شود که بانک‌های ایرانی برای انتفاع از همکاری‌های بین‌المللی با بانک‌های دیگر کشورها و همچنین بانک‌های توسعه‌ای منطقه‌ای و بانک جهانی می‌باید برای تطابق با آن اهتمام کنند.

مقدمه

اقتصاد و توسعه اقتصادی با مجموعه‌ای از عناصر درونی و بیرونی ارتباط برقرار می‌سازد که بانک و بانکداری با ماهیت دوجبهی (داخلی و بین‌المللی) یکی از ارکان مهم آن را تشکیل می‌دهد. سیاست‌های اعتباری و مالی بانک‌ها، بسته به حوزه فعالیت آن، نقش مهمی در توسعه اقتصادی در سطح کشور، منطقه و بین‌الملل ایفا می‌کند. به همین نسبت، سیاست‌های بانکی نیز از ویژگی‌ها و چالش‌های مالی و پولی عصر حاضر و سیاست‌های اقتصاد جهانی تأثیرپذیری دارد. در قرن مبدی بر طرح‌های توسعه پایدار و اصول حکمرانی اقتصادی جهانی، از یک سو طبق نظریه گردانندگان نهادهای بین‌المللی، نظیر گروه G۲۰، G۸(-۱)، بانک جهانی^۱، صندوق بین‌المللی پول^۲، سازمان تجارت جهانی^۳ داووس^۴ و... تلاش جمعی و خیر عمومی این است که با برقراری تعاملی همسو و سازنده میان برنامه‌ها و سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی، به حفظ زیست محیط و منابع آن و کاهش فقر، نابرابری و جرایم مالی و جنایی کمک کنیم و از سوی دیگر با توسعه فن‌آوری‌های نوین و ابزار گسترده آن (به طور مثال رمزارزها، بلاک چین، ...) و شتاب بازارهای مالی و پولی

1- World Bank (WB)

2- International Monetary Fund (IMF)

3- World Trade organization (WTO)

4- Davos

برای درآمیختن با تحولات دنیای دیجیتال، با مجموعه‌ای پیچیده از نابرابری‌ها و فسادهای اقتصادی و مالی جدید مواجه هستیم.

با توجه به اهمیت نقش بانک‌ها، به عنوان بزرگ‌ترین بازیگران اقتصادی فعال (تاثیرگذار و تاثیرپذیر) در توسعه تجارت و تعامل با نهادها و بازارهای پولی و مالی بین‌المللی، گزارش حاضر، به بررسی رویه‌های حاکم بر نظام اقتصادی/مالی/بانکی و استانداردهای مرتبط با آن می‌پردازد. زیرا گام اولیه برای برقراری تعامل سازنده با نهادهای مالی و اقتصادی در کشورهای مختلف، همسو شدن با استانداردهای مورد قبول اعضای جامعه جهانی و نهادهای بین‌المللی ناظر بر دستورالعمل‌های مالی و بانکی است. بخش اول به معرفی نهادها و استانداردهای بین‌المللی ناظر بر نظام بانکی و فعالیت‌های بانکداری بین‌الملل می‌پردازد. بخش دوم به وضعیت جمهوری اسلامی در خصوص قواعد و رویه‌های مزبور اختصاص می‌یابد و با توجه به جریان مذاکرات غیرمستقیم میان ایالات متحده آمریکا و جمهوری اسلامی، در بخش سوم با بحث در خصوص وضعیت بانک‌های کشور در شرایط کنونی و پیش‌نیاز بانک‌های کشور در صورت توافق جمع‌بندی نهایی ارائه خواهد شد.

مفاهیم

روابط کارگزاری: بانک‌ها با هدف ارائه خدمات مورد نیاز مشتریان در کشورهای مختلفی که در آن حضور فیزیکی ندارند، شناسایی و بررسی وضعیت بانک‌های معتبر در سایر کشورها را از جنبه‌های مختلف انجام و پس از طی مراحل گزینش و انتخاب بانک مورد نظر، برای برقراری روابط، افتتاح حساب و دریافت خدمات کارگزاری با بانک منتخب اقدام می‌کنند.

تحریم‌های اولیه: منع معاملات اشخاص و نهادهای آمریکایی یا دارای سهامدار آمریکایی با نهاد تحریمی

حریم‌های ثانویه: منع معاملات اشخاص ثالث (غیر آمریکایی) با نهاد تحریمی

۱- قواعد و رویه‌های ناظر بر تعاملات تجاری / بانکی و مالی

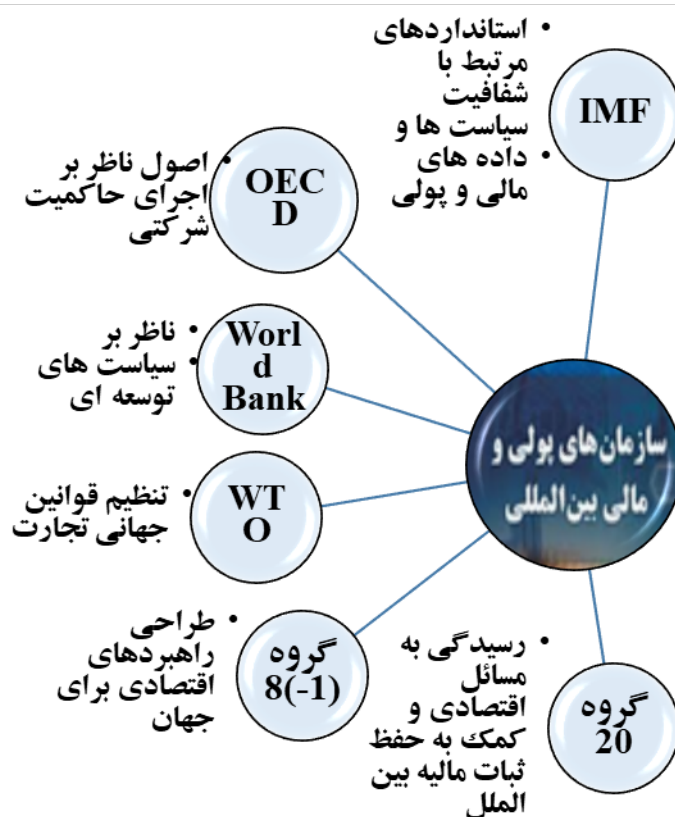
مهم‌ترین قواعد و رویه‌های ناظر بر تعاملات مالی بین‌المللی را می‌توان در سه گروه رویه‌های سازمان‌های بین‌المللی، مقررات نهادهای ناظر بر عملیات مالی و استانداردهای سازمان ایزو خلاصه کرد.

۱-۱- رویه‌های سازمان‌های بین‌المللی

مفاهیم کلان نظام اقتصاد جهانی در نهادهای بین‌دولتی و میان اعضای جامعه جهانی به بحث گذاشته شده و نتیجه تصمیمات در قالب نظریه، بیانیه یا رویه‌های عمومی منتشر می‌شود. بسیاری از

سازمان‌های مهم منطقه‌ای موفق، نظیر اتحادیه اروپایی (EU)، گروه قدرت‌های اقتصادی نوظهور بریکس (BRICS)، (اتحادیه اروپایی-آسیایی) سازمان همکاری شانگهای^۱ و اتحادیه کشورهای جنوب شرق آسیا (آسه‌آن)^۲، که بعضاً با هدف افزایش قدرت کشورهای عضو در برابر سازمان‌های جهانی و یا تضعیف هژمونی دلار تشکیل شده‌اند، اصول پایه‌ای همکاری‌های اقتصادی درون منطقه‌ای خود را از نظریه‌ها و دستورالعمل‌های صادره از سوی نهادهای جهانی اتخاذ کرده‌اند که مهم‌ترین آنها در نمودار زیر نمایش داده شده است.

رسم توضیحی ۱. سازمان‌های جهانی و رویه‌های بین‌المللی

۱-۲- مقررات نهادهای ناظر بر عملیات مالی

به موازات انتشار سیاست‌ها و راهبردهای کلان اقتصادی از سوی نهادهای فوق، نهادهای تخصصی‌تر بین‌المللی تشکیل می‌شوند و با هدف بهبود رشد اقتصادی، افزایش ثبات، اطمینان خاطر سهام‌دار یا سرمایه‌گذار و امنیت مالی سپرده‌گذار، مقررات و استانداردهای ناظر بر فعالیت‌های بانکی و موسسات مالی

1- Shanghai Cooperation Organisation (SCO)

2- Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)

را منتشر می‌کنند. در جدول زیر به مهم‌ترین دستورالعمل‌ها و مقررات بین‌المللی اشاره شده است که رعایت اغلب آنها برای توسعه فعالیت موسسات مالی از جمله بانک‌ها موردنیاز و در برخی موارد الزامی است.

جدول ۱. مقررات و استانداردهای بین‌المللی ناظر بر عملیات مالی و بانکی

کمیته بازل در نظارت بانکی (BCBS): استانداردهای جهانی ناظر بر عملیات و مقررات بانکی، با هدف کاهش ریسک سرمایه و دارایی بانک‌ها و متعاقباً "کاهش ریسک‌های اعتباری، عملیاتی و ..."	
گروه ولفسبرگ: متشکل از بانک‌های بین‌المللی تراز اول اروپایی (نظیر Deutsche آلمان)، آسیایی (نظیر HSBC هنگ کنگ)، آمریکایی (نظیر JP Morgan) که با هدف نظارت و پیشگیری از وقوع جرائم مالی سازمان یافته دستورالعمل‌هایی را صادر می‌کنند. به طور مثال پرسشنامه CBDQQ، برای نظارت بر اجرای دستورالعمل‌های مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم در بخش روابط کارگزاری بانک‌ها، و FCCQ، برای نظارت بر اجرای دستورالعمل‌های فوق در بخش تراکنش‌های مالی از سوی نهاد فوق‌مستتر و به روز رسانی می‌شود.	
هیئت ثبات مالی: استانداردهای مالی یکپارچه در راستای پیشگیری و مدیریت بحران‌های مالی	
مرجع بانکداری اروپا: رویه‌ها و استانداردهای فنی و قوانین ناظر بر فعالیت‌های موسسات مالی، به ویژه از منظر الزامات سرمایه‌ای در حوزه کشورهای اتحادیه اروپایی	
هیئت استانداردهای حسابداری: استانداردهای حسابداری و گزارش‌دهی مالی بین‌المللی. آخرین نسخه مورد تأیید فعلی: IFRS	
نظام‌های پرداخت و تسویه اوراق بهادار: کمیته ناظر بر سازوکار نظام‌های تسویه و پرداخت (CPSS) که فرایند نقل و انتقالات مالی و اوراق بهادار و همچنین تسویه معاملات و حساب‌ها را سازماندهی می‌کند.	
فدراسیون بین‌المللی حسابداران: استانداردهای بین‌المللی حسابداری	
انجمن جهانی مخابره پیام‌های مالی بین‌بانکی (سویفت): استانداردهای تنظیم پیام‌های مالی که همراستا با توسعه سیاست‌های مدیریت ریسک تطبیق و شناسایی مشتریان، بخش جدیدی را تحت عنوان KYC Registry تعبیه کرده است و موسسات عضو موظف هستند به صورت سالیانه اسناد هویتی سازمان نظیر اساسنامه، مجوز فعالیت و ... را در سایت مزبور به روزرسانی کنند. همچنین در راستای سیاست‌های ناظر بر اجرای محدودیت‌های تحریمی، بخش جدیدی، تحت عنوان Sanction Screening به سامانه پیام‌رسان سویفت الحاق شده است که امکان اعمال کنترل‌های تحریمی را برای بانک‌های عضو فراهم می‌آورد.	
گروه ویژه اقدام مالی: رعایت توصیه‌های ۴۰گانه این نهاد به ویژه در حوزه تعدیل ریسک‌های پولشویی و تأمین مالی تروریسم در عملیات بانکی، نظیر نقل و انتقالات فرامرزی و برقراری روابط کارگزاری، بسیار مورد تأکید و تأیید است.	
اتاق بازرگانی بین‌المللی (ICC): مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی (UCP)، مقررات متحدالشکل ضمانت‌نامه‌های عندالمطالبه (URDG...)، مقررات متحدالشکل حمل و نقل کالا (اینکوترمز)	
FATCA: قانون گزارش‌دهی حساب‌های اشخاص آمریکایی به خزانه داری آمریکا*	

* اگرچه قانون انطباق مالیات حساب‌های خارجی FATCA، به صورت یک جانبه از سوی ایالات متحده صادر شده، اما با توجه به سازوکار اجرایی که در آن اتخاذ شده کشورهای دنیا ملزم به همکاری با دولت ایالات متحده و گزارش دهی حساب اشخاص آمریکایی به خزانه‌داری امریکا هستند. در غیر این صورت بر اساس حکم نهاد ناظر ایالات متحده مشمول پرداخت جریمه‌های سنگین خواهند شد که به طور معمول بر شعب/ حساب‌های موسسه یا بانک نقض کننده قانون FATCA در ایالات متحده تحمیل می‌شود.

۳-۱- استانداردهای سازمان ایزو ناظر بر فعالیت‌های بانکی

علاوه بر نهادها و سازمان‌های بین‌المللی ناظر بر فعالیت‌های مالی/بانکی، سازمان بین‌المللی استاندارد^۲ نیز به منظور اطمینان از کیفیت و امنیت ارائه خدمات بانکی/مالی/پولی، استانداردهایی را منتشر کرده که اهم آن در جدول زیر نمایش داده شده است.

جدول ۲. استانداردهای کیفیت ایزو در بخش مالی و بانکی

ISO Standards	
ISO 27001: استاندارد امنیتی مرتبط با محافظت از اطلاعات نقل و انتقالات مالی مشتریان	
ISO 8583: پیام‌های مالی مرتبط با تراکنش‌های کارت-محور	
ISO 20022-1: استانداردهای گزارش دهی مرتبط با تطبیق و پیشگیری از جرایم مالی	
ISO 20275: ساختار شناسه اشخاص حقوقی (LEI) را تعریف می‌کند که به ویژه برای اعضای گروه ۸ کاربرد دارد.	
ISO 18013: استاندارد مرتبط با احراز هویت دیجیتال، از جمله eKYC و ویژگی‌های بیومتریک را پوشش می‌دهد.	
ISO 9564: امنیت بین برای تراکنش‌های خودپرداز و کارت	
ISO 12812-2: بانکداری موبایل و کیف پول دیجیتال را پوشش می‌دهد.	
20022: استانداردهای مرتبط با پیام رسان‌های مالی نظیر سویفت	

Source: <https://www.iso.org/sectors/management-services>

<https://www.bitgint.com/examples-of-standards-across-industries/>

1- The Foreign Account Tax Compliance Act

2- International Organization for Standardization (ISO)

۲- بانک‌های جمهوری اسلامی و تطابق با رویه‌ها و استانداردهای بین‌المللی

در حال حاضر ۲۷ بانک در ایران فعالیت می‌کنند که از لحاظ مالکیت سهام به سه گروه خصوصی، دولتی، دولتی (۳۰٪ از ۲۷ بانک) و از لحاظ نوع فعالیت به طور عمده در سه گروه تجاری، تخصصی/توسعه‌ای- تجاری و قرض‌الحسنه تقسیم بندی می‌شوند. اکثریت بانک‌های ایرانی از مجوز فعالیت درون و برون مرزی برخوردارند و برخی در سایر کشورها نظیر آلمان، هند، چین و... دارای شعبه یا دفتر نمایندگی بوده و طبیعتاً مشمول پرداخت هزینه‌های نگهداری شعب یا دفاتر ذیربط در خارج از کشور هستند. در حال حاضر، با وجود اینکه بانک‌های ایرانی با بسیاری از استانداردها و مقررات بین‌المللی اشاره شده در بخش اول گزارش تطابق موردنیاز را حاصل کرده‌اند، ضعف در انطباق با برخی مقررات، که بعضاً از ساختار یا تصمیمات سیاسی نشات می‌گیرد، و همچنین مسائل تحریم مانع تعامل موثر بانک‌های ایرانی با نهادهای مالی/پولی بین‌المللی و متعاقب آن نقش‌پذیری هدفمند در جهت تأمین نیازهای توسعه تجارت و رونق اقتصادی و جذب سرمایه‌گذار (خارجی و یا داخلی) شده است. در جدول زیر مهم‌ترین چالش‌های بانک‌های ایرانی در رابطه با رویه‌ها و استانداردهای بین‌المللی ارائه شده است.

جداول ۳. استانداردهای بین‌المللی و وضعیت بانک‌های کشور

شاخص	نهاد ناظر	وضعیت حاضر
کفایت سرمایه	کمیته بازل در نظارت بانکی ^۱ (BCBS)	وضعیت نامطلوب تعدادی از بانک‌ها به لحاظ کیفیت دارایی و نقدینگی و صورت‌های مالی؛ که پایین‌تر از سطح متعارف در بازل ۳ قرار دارد. این امر به دلیل افزایش ریسک‌های بانکی به ویژه در بخش اعتباری و عملیاتی، برقراری روابط و دریافت خدمات کارگزاری از بانک‌ها در دیگر کشورها را مختل می‌کند.
همکاری با FATF	گروه ویژه اقدام مالی	لیست سیاه یا هشدار FATF توصیه و دستورالعمل‌های جامع ۴۰گانه این گروه، تقریباً تمام ابعاد فعالیت‌های بانکی را پوشش می‌دهد و نه تنها بانک‌ها در غالب کشورهای دنیا، به ویژه اروپایی و غربی، به توصیه‌های آن پای بند هستند بلکه بسیاری از سرمایه‌گذاران خارجی مبنای اطمینان و امنیت سرمایه‌گذاری در کشورهای هدف را بر پایه گزارش نهادهای بین‌المللی نظیر FATF، OECD، سازمان شفافیت بین‌الملل، بانک جهانی و... قرار می‌دهند. حضور متوالی ایران، در کنار کره شمالی، در لیست سیاه یا هشدار FATF، در شرایط نیاز کشور به گسترش تعاملات و روابط تجاری، تداوم ریسک‌های کشوری، سیاسی و اعتباری و متعاقب آن بی‌اعتمادی بانک‌ها و سرمایه‌گذاران بین‌المللی را به همراه دارد.

- تحریم‌های چندوجهی بانک مرکزی ج.ا.ا. - تحریم کل سیستم بانکی کشور از اکتبر ۲۰۲۰ و محدودیت فعالیت ۱۷ بانک به تراکنش‌های بشردوستانه در چارچوب مجوز عمومی اوفک و پس از انجام کنترل‌های تحریمی و گزارش دهی مضاعف. پس از خروج ایالات متحده از برجام و بازگرداندن تحریم‌های هسته‌ای، با وجود اعلام اتحادیه اروپایی و دیگر اعضای شورای امنیت مبنی بر پای بندی به برجام و به رسمیت نشناختن تحریم‌های هسته‌ای، بانک‌های خارجی، به دلیل نگرانی از قرار گرفتن در معرض تحریم‌ها و جریمه‌های سازمان اوفک، از همکاری و ارائه خدمات به بانک‌ها و موسسات ایرانی اجتناب کرده و محدودی از بانک‌های کوچک منطقه‌ای، فعالیت‌ها و خدمات را به شرایط تحریم محدود کرده‌اند.	تحریم‌های OFAC	سازمان خزانه‌داری ایالات متحده
عدم همکاری جمهوری اسلامی با توجه به قطع روابط میان جمهوری اسلامی و ایالات متحده و درج وضعیت ایران در فرم‌های FATCA، که از کارگزاران (به ویژه بانک‌های اروپایی و غربی) دریافت می‌شود، به عنوان کشور "غیرهمکار"، برخی کارگزاران فرم دیگری را تحت عنوان رضایت نامه افشای اطلاعات مالی به مراجع نظارتی، جایگزین می‌کنند.	نحوه عضویت کشور در قانون FATCA	سازمان خزانه‌داری ایالات متحده
هشدار علیه تراکنش‌های جمهوری اسلامی ضرورت اعمال کنترل‌های تحریمی و گزارش دهی مضاعف به FINCEN	گزارش‌های FINCEN	شبکه اجرایی جرائم مالی آمریکا (FINCEN)
رتبه ۷ (پایین‌ترین رده) قرار گرفتن در رده‌های پر ریسک جدول اعتباری OECD نه تنها جذب سرمایه‌گذار خارجی برای کشور را بسیار کاهش می‌دهد بلکه امکان حضور نهادهای ایرانی به طور مثال شعب بانک‌های ایرانی در سایر کشورها را با مانع مواجه می‌کند.	رتبه اعتباری/ریسک کشوری	OECD
بلوکه حساب‌های دلاری جمهوری اسلامی به موجب قانون مزبور، حساب‌های دلاری اشخاص ایرانی در معرض بلوکه شدن قرار دارد. زیرا هر تراکنش دلاری می‌باید از مبدأ خود، یعنی رزرو بانک آمریکا، عبور کند که با توجه به تحریم‌های جمهوری اسلامی، امکان بلوکه منابع وجود دارد.	قانون U-TURN	سازمان خزانه‌داری ایالات متحده

۲-۱- گزارش دهی مضاعف تراکنش‌های مالی کشور

تحریم‌های سازمان اوفک و الزام سازمان FINCEN آمریکا برای دریافت گزارش تراکنش‌های ایران از بانک‌های کارگزار و همچنین معرفی ایران به عنوان منطقه پر ریسک پول‌شویی و حضور در لیست سیاه FATF، الزام کشورهای عضو برای انجام اقدام متقابل و گزارش ریز کلیه تراکنش‌ها به FATF و نهادهای ناظر کشوری نظیر بانک‌های مرکزی (به طور مثال Baffin-آلمان) یا شورای عالی مبارزه با پول‌شویی را به همراه دارد. همچنین عدم همکاری در مبحث FATCA، که به دلیل قطع رابطه میان دو کشور، به وجود

آمده، سبب می‌شود که ماموران مالیاتی و اطلاعاتی ایالات متحده، اطلاعات حساب‌های ایرانی را از کارگزاران (بانک‌های خارجی نگهدارنده حساب بانک‌های ایرانی) استعلام و موانعی را در نحوه استفاده از منابع کشور ایجاد نمایند. همان‌طور که پیشتر مشکلاتی در بهره‌برداری از منابع وون کره و اکنون ریال قطر ایجاد کرده‌اند. اگرچه طی سال‌های تحریم اقدامات متعددی، از انجام مذاکرات سیاسی و دریافت رای مثبت لاهه به نفع جمهوری اسلامی تا گسترش همکاری‌های درون منطقه‌ای و بین‌المللی (تصویر زیر)، از سوی مقامات جمهوری اسلامی صورت پذیرفته و به موفقیت‌هایی نیز انجامیده است. اما محدودیت فعالیت بانک‌ها به دلیل موانع و مشکلاتی که در بخش پیشین گفته شد و ناتوانی موسسات مالی و بانکی کشور برای انتفاع از پتانسیل‌ها (تسهیلات و سندیکاها) مالی و بانکی اعطای وام برای کمک به بهبود زیرساخت‌ها، ابزار (اعتبار اسنادی، CDC، ابزار مشتقه، معاملات فارکس بین‌بانکی) و بازارهای پولی و مالی (از اروپا تا چین و ژاپن)، عضویت در هریک از نهادهای بانفوذ زیر یا انعقاد توافقنامه‌های دوجانبه با کشورهای مختلف، جز پرداخت هزینه‌های عضویت، دستاورد مورد انتظار را برای بخش‌های اقتصادی و توسعه‌ای کشور به همراه نخواهد داشت.

رسم توضیحی ۲. نهادسازی و توافقنامه‌های جمهوری اسلامی

۳- توافقی و اثر لغو تحریم‌ها بر عملکرد بانک‌های ایرانی

با توجه به جریان مذاکرات میان دو کشور، لغو تحریم‌ها به عنوان یکی از دستاوردهای توافقی احتمالی میان ایالات متحده و جمهوری اسلامی مورد انتظار است. به همین منظور، ضمن طرح سناریوهای قابل پیش بینی، الزامات و نیاز بانک‌های کشور (در حوزه بانکداری بین‌الملل) برای بهره‌برداری از شرایط رفع تحریم‌ها نیز بیان خواهد شد.

۳-۱- تحریم‌های هسته‌ای

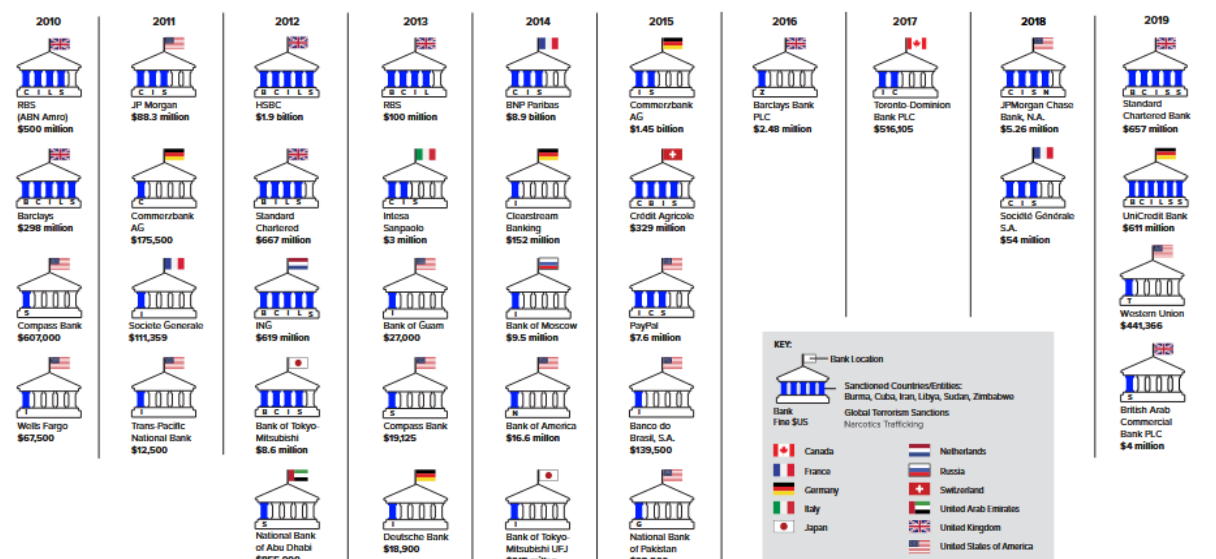
در توافقی برجام، با تعلیق تحریم‌های هسته‌ای، بسیاری از تحریم‌ها در حوزه‌های مختلف بانکی، مالی و حتی صنعتی، کشتیرانی و ... برچیده شد زیرا ماهیت و برچسب تحریم‌ها عمدتاً با موضوع برنامه هسته‌ای ایران مرتبط بود. در دوره ریاست جمهوری دونالد ترامپ، تنها قانون CAATSA (حقوق بشری) به لیست قانون‌های تحریم ایران افزوده شد اما به استناد قوانین تحریم که پیشتر در حوزه‌های مختلف موشکی، حقوق بشری، پول‌شویی و تأمین مالی تروریستی در کنگره آمریکا علیه ایران مصوب شده بود و همچنین با بررسی ساختار سهامداران نهادهای مالی و بانکی ایرانی، به برچسب تحریم هسته‌ای بسیاری از نهادهای تحریمی، برچسب موشکی و یا تروریستی تحریم نیز افزوده شد. بر این مبنا در دور جدید مذاکرات، ممکن است با وجود لغو تحریم‌های هسته‌ای کماکان موسسات بسیاری به موجب تحریم‌های موشکی یا تروریستی در لیست تحریم‌ها باقی بمانند. از این روی بهتر است پیشبرد مذاکرات در جهت توافقی جامع برای لغو کلیه تحریم‌ها و یا لغو تحریم‌ها به صورت موضوعی یا بخشی (Sectoral) صورت پذیرد. به طور مثال تحریم‌های حوزه بانکی، تحریم‌های نفت و پتروشیمی، کشتیرانی، هواپیمایی و ... لغو شوند.

۳-۲- تحریم‌های اولیه و قانون U-Turn

در توافقی برجام، به دلیل برقراری تحریم‌های اولیه ایالات متحده و منع آمریکایی‌ها از فعالیت با ایران، بسیاری از بانک‌های بزرگ و تراز اول دنیا به خاطر وجود سهامداران آمریکایی در ساختار خود و نگرانی از قرار گرفتن در معرض تحریم‌های آمریکا و پرداخت جریمه‌های سنگین به خزانه‌داری آمریکا (تصویر زیر)، ریسک ورود به بازار ایران را، با وجود جذابیت آن، نپذیرفتند و از برقراری ارتباط و ارائه خدمات به بانک‌های ایرانی اجتناب کردند. بنابراین توافقی در بخش لغو تحریم‌ها، زمانی از جامعیت لازم در جهت منافع موسسات ایرانی برخوردار خواهد بود که علاوه بر تحریم‌های ثانویه، لغو تحریم‌های اولیه نیز مورد توافقی قرار گیرد. پابرجایی تحریم‌های اولیه در کنار قانون U-turn، می‌تواند به عنوان عامل بازدارنده‌ای مانع ورود جمهوری

اسلامی به بازارهای مالی و پولی و حتی فارکس معاملاتی درون بانکی شود. زیرا اولاً ارز دلار کماکان هژمونی در بازارهای پولی و مالی را حفظ کرده و بنابراین هر معامله‌ای که یک سر آن دلار باشد بر اساس قانون U-turn و مکانیسم‌های گزارش دهی سامانه‌های مخابراتی و گزارش‌گیری به سیستم‌های پولی بانک مرکزی ایالات متحده ورود خواهد کرد و ممکن است منابع مرتبط با منشأ ایران به محض ورود به سامانه‌های فوق بلوکه شوند. دوماً، به دلیل هژمونی دلار در بازارهای دنیا، پایه پول ملی بسیاری از کشورها به دلار مرتبط است و هرگونه تراکنش مالی با موسسات مالی این کشورها منابع مالی موسسات ایرانی را به چرخه فوق و ریسک‌های آن مرتبط می‌سازد.

FINES FOR BANKS THAT BREACHED U.S. OFAC SANCTIONS

در تصویر فوق، بانک‌های مشمول جریمه‌های ناشی از نقض تحریم‌های اوفک نمایش داده شده است. به طور مثال در سال ۲۰۱۳ بانک آلمانی Deutsche به دلیل نقض تحریم‌های اوفک علیه جمهوری اسلامی مشمول پرداخت جریمه ۱۸/۹۰۰ دلاری شده است.

Source: https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/infographics/fines-for-banks-that-breached-us-sanctions-infographic.pdf

بدون تردید، در صورت لغو تحریم‌های ثانویه، دامنه فعالیت بانک‌ها و موسسات اقتصادی/مالی جمهوری اسلامی بسیار بیشتر خواهد شد اما وجود محدودیت‌های تحریمی اولیه، کماکان مسیر ارتباط نهادهای مالی ایران با دیگر موسسات مالی دنیا و همچنین بازارهای مالی و پولی دنیا را با دشواری‌هایی همراه خواهد کرد و ارتباط بانک‌ها و نهادهای ایرانی با نهادهای و بانک‌های بین‌المللی و حتی منطقه‌ای، نظیر

بریکس، بیشتر به صورت دوجانبه و در قالب محدودیت‌های مشخصی همراه خواهد بود که فرصت بهره برداری موسسات ایرانی را در سطح پایین‌تری فراهم خواهد آورد.

به علاوه، بیشتر شرکت‌های بزرگ و فعال در زمینه‌های اطلاعات و عملیات بانکی، پولی و مالی شرکت‌های بزرگ چندملیتی هستند که مجموعه‌ای از سهامداران اروپایی و آمریکایی را در بر می‌گیرد و تحریم‌های اولیه مانع همکاری نهادهای ایرانی با نهادهای فوق خواهد بود. از میان موسسات مهم می‌توان به شرکت‌های Mastercard و Visacard مرتبط با کارت‌های اعتباری، شرکت‌های فن‌آوری و تکنولوژی که این روزها در زمینه بلاک چین و فین‌تک‌ها و تحول دیجیتال هرروز به نوآوری جدیدی دست می‌یابند، موسسات رتبه‌بندی فیچ، مودیز، اس‌اند‌پی که اساس تصمیم‌گیری بسیاری از سرمایه‌گذاران را تشکیل می‌دهند، روترز که معتبرترین پایانه ارتباطی و اطلاعات معامله‌گران بانک‌ها و موسسات مالی را تشکیل می‌دهد، بنکر که دایره المعارف معتبر بانکی دنیا محسوب می‌شود، سویفت که معتبرترین و رایج‌ترین بستر مخابره پیام‌های بانکی است و هزاران موسسه معتبر بین‌المللی نام برد که عدم دسترسی نهادهای کشور به داده‌ها و ابزار معاملاتی آنها عملاً تعاملات این کشور با پیشران‌های اقتصادی جهان را مختل کرده است.

۳-۳- سایر الزامات

وضعیت جمهوری اسلامی در FATF: در صورت برقراری توافق میان ایالات متحده و جمهوری اسلامی و لغو تحریم‌ها به صورت جامع یا موضوع-محور، بخشی از محدودیت‌های تعاملاتی و نقل و انتقالات مالی مرتبط با دلار مرتفع خواهد شد اما برای رفع کامل موانع مرتبط با معاملات به سایر ارزها، نظیر یورو، خروج از لیست سیاه یا هشدار (خاکستری) FATF و شرایط اقدام متقابل، موردنیاز است. این شرایط حتی برای انتفاع از حضور در نهادهای منطقه‌ای نظیر اتحادیه پایپای آسیایی (ACU)، بریکس (BRICS)، سازمان همکاری شانگهای (SCO) ... و بهره‌برداری از امکانات بانک مشترک و واحد پول مشترک در نهادهای فوق (در صورت تحقق) نیز صدق می‌کند زیرا مادام که جمهوری اسلامی در لیست مناطق پر ریسک FATF قرار دارد، سرمایه‌گذار خارجی و همچنین موسسات و نهادهای مالی از تعامل و معامله با نهادهای مالی کشور اجتناب می‌کنند زیرا در منشور همکاری نهادهای فوق، در خصوص اجرای دستورالعمل‌های FATF میان اعضا اجماع وجود دارد.

ریسک سیاسی/اعتباری کشور: به همین ترتیب، برای ورود به بازارهای مالی و پولی دنیا و یا جذب سرمایه‌گذار خارجی، ارتقای رتبه اعتباری، شفافیت، کسب‌وکار و کاهش ریسک سیاسی نقش قابل توجهی ایفا می‌کند که با رفع تحریم‌ها و الحاق به FATF، انتظار می‌رود که ریسک کشوری جمهوری اسلامی و به

موازات آن ریسک اعتباری و عملیاتی موسسات مالی کشور کاهش یابد.

ضمانت اجرایی توافقات: با توجه به رویکرد يك جانبه- نگر رئیس جمهور فعلی ایالات متحده به همکاری‌های سیاسی و اقتصادی جهانی و تجربه خروج يك- جانبه امریکا از توافق قبلی که شرایط و خسارات ناخواسته‌ای را به فعالان تجاری و اقتصادی داخلی و خارجی تحمیل کرد که به استناد توافق سیاسی میان طرفین به بازار ایران ورود پیدا کرده بودند، در صورت توافق احتمالی، این بار ممکن است نهادهای کمتری برای همکاری و ورود به این بازار، حداقل تا تثبیت نسبی شرایط، گام بردارند. مگر آنکه ضمانت اجرایی مطمئنی، به طور مثال لغو توافماً تحریم‌های اولیه و ثانویه حتی به صورت Sectoral، برای اجرای توافق وجود داشته باشد.

به علاوه، با توجه به تداوم روند مذاکرات کنونی میان دو کشور امریکا و ایران، حتی در صورت توافق میان دو کشور قبل از پایان دوره برجام (اکتبر ۲۰۲۵)، امکان فعال‌سازی Snapback از سوی تروئیکای اروپایی و ایجاد چالش‌های جدید از قبیل بازگشت تحریم‌های اتحادیه اروپایی وجود دارد. بنابراین، عملکرد جمهوری اسلامی در نحوه حفظ توافق برجام تا پایان دوره و دریافت مطالبات مرتبط با پای بندی جمهوری اسلامی به برجام در تاریخ اختتام و نحوه ورود به توافق جدید با ایالات متحده بسیار حساس خواهد بود.

همگام شدن با آخرین تحولات و رویدادهای بین‌الملل: یکی از پیامدهای برجام برای بانک‌های ایرانی این بود که پس از يك دهه نسبتاً طولانی قطع ارتباط نهادهای مالی/ بانکی با نظام‌های مالی بین‌المللی، به يك باره در مواجهه با استانداردها و مقررات جدید بین‌المللی قرار گرفتند که ناشی از ابراز نگرانی جامعه جهانی در خصوص جرائم مالی سازمان یافته و گسترش دستورالعمل‌های FATF در مدیریت تطبیق و ریسک، مبارزه با پول‌شویی/ تأمین مالی تروریسم/ فساد و رشوه و ... بود. تطابق با استانداردهای جدید الزام برقراری روابط با بانک‌های دنیا بود و به همین دلیل، نیروی کار و زمان قابل توجهی برای تطابق با مقررات و استانداردهای بین‌المللی، تنظیم سیاست‌های متناظر و پاسخ‌گویی مستند به پرسشنامه‌های پول‌شویی و ... از نهادهای ایرانی، به ویژه بدنه بانکی کشور، مطالبه کرد. در دوره جدید نیز رشد فن‌آوری‌های دیجیتال، به خصوص در زمینه بلاک چین، ارز دیجیتال، گسترش خدمات بانکی و تجاری با استفاده از فین‌تک‌ها و بسته‌های نرم‌افزاری برنامه ریزی شده، بسیار سریع‌تر و گسترده‌تر از آنچه در نهادهای ایران دنبال می‌شود گسترش یافته و در صورت توافق و لغو تحریم‌ها، سرعت گذار از بانکداری سنتی به سوی بانکداری دیجیتال چند برابر خواهد شد.

افزون بر این، با توجه به گسترش مباحث حکمرانی اقتصادی جهانی و توسعه پایدار هم‌راستا با

تحولات دنیای دیجیتال و نفوذ بیشتر ارزهای دیجیتال و رمزارزها به مبادلات و معاملات تجاری کشورها، نقش و مسئولیت نظارتی بانک‌ها در خصوص تراکنش‌های مالی افزایش یافته و موظف به شناسایی مضاعف مشتریان و تراکنش‌ها هستند. در حال حاضر موسساتی چون Dow Jones اطلاعات کامل و دقیقی را در خصوص ساختار سهامداری، اخبار مرتبط و شهرت سازمان، وابستگان حقیقی و حقوقی سازمان، اشخاص سیاسی و وابستگان ایشان ارائه می‌دهند و با توجه به عدم امکان دریافت خدمات از موسسه امریکایی مزبور، معرفی نهاد یا سازوکار جایگزین برای اطمینان سازی عملیات بانک‌های ایرانی در چارچوب مقررات پول‌شویی و احراز هویت مشتریان ضروری است. همچنین، برای فعالیت در نظام کنونی بین‌الملل، توجه به مباحث کفایت سرمایه و گزارش دهی شفاف صورت‌های مالی، پیش‌بینی برنامه مالی سازمان در دوره‌های ۳ تا ۵ ساله، تنظیم و به‌روزرسانی سیاست‌های مدیریت ریسک و تطبیق، سیاست‌های مبارزه با پول‌شویی/تأمین مالی تروریسم، فساد و رشوه، سیاست‌های مسئولیت اجتماعی در حوزه‌های مختلف نظیر توانمندسازی بانوان یا پایداری زیست محیط در تعاملات بین‌المللی حائز اهمیت است، به ویژه که طی سال‌های اخیر با هدف مدیریت ریسک ارتباط با بانک‌های ضعیف‌تر و ورود ناخواسته به جرائم مالی سازمان یافته، روابط کارگزاری بین‌بانکی به سمت و سوی کوچک سازی و محدودیت به بانک‌های کمتر اما قوی‌تر و مطمئن‌تر حرکت کرده و انتخاب کارگزار یا دریافت خدمات از بانک‌های خارجی دشوارتر شده است.